

License Information

Study Notes - Book Intros (Tyndale) (Swahili) is based on: Tyndale Open Study Notes, [Tyndale House Publishers](#), 2019, which is licensed under a [CC BY-SA 4.0 license](#).

This PDF version is provided under the same license.

Study Notes - Book Intros (Tyndale)

Mwanzo

Mwanzo ni kitabu cha kwanza—cha ulimwengu na ubinadamu, cha dhambi na athari zake mbaya, na cha mpango wa Mungu wa kurejesha baraka kwa ulimwengu kupitia watu wake waliochaguliwa. Mungu alianza mpango wake alipomwita Abrahamu na kufanya agano naye. Mwanzo linafutilia baraka zilizohadiwa na Mungu kutoka kizazi hadi kizazi, hadi wakati wa utumwa na hitaji la ukombozi kutoka Misri. Linaweka msingi wa ufunuo wa Mungu unaofuata, na vitabu vingine vingi vya Biblia vinategemea yaliyomo ndani yake. Mwanzo ni chanzo cha maelekezo, faraja, na kujengwa/ujengaji.

Mpangilio

Wakati Mwanzo uliandikwa, watoto wa Israeli walikuwa watumwa huko Misri kwa miaka mia nne. Walikuwa wameachiliwa hivi majuzi kutoka utumwani na kuongozwa kuititia jangwa kukutana na Bwana kwenye Mlima Sinai, ambapo alianzisha agano lake nao na kuwapa sheria yake kuititia Musa. Israeli sasa ilikuwa tayari kuingia katika Nchi ya Ahadi na kupokea urithi ambao Mungu alikuwa ameahidi Abrahamu.

Wakati walipokuwa watumwa huko Misri, Waisraeli walikuwa wamechukua mawazo na desturi nyingi za kipagani kutoka kwa mabwana wao wa Misri (tazama [Kut 32:1-4](#)). Walikuwa wameathiriwa na dhana za uongo kuhusu Mungu, dunia, na asili ya binadamu, na walipunguzwa kuwa watumwa badala ya wamiliki na wasimamizi wa ardhi. Labda walikuwa wamesahau ahadi kuu ambazo Mungu alikuwa amempa Abrahamu, Isaka, na Yakobo, au labda walikuwa wamehitimisha kuwa ahadi hizo hazingetimizwa kamwe.

Kabla ya kuingia katika Nchi ya Ahadi, Waisraeli walihitaji kuelewa asili ya Mungu, ulimwengu wake, na nafasi yao ndani yake kwa uwazi zaidi. Walihitaji kukumbatia utambulisho wao kama wazao wa Abrahamu, Isaka, na Yakobo. Mwanzo ulitoa ufahamu uliohitajika.

Muhtasari

Mwanzo unafuatilia kazi ya Mungu kushinda kupitia baraka laana iliyokuja kwa wanadamu kwa sababu ya dhambi. Kitabu kinapanga mila za familia, nasaba, matukio ya kihistoria, na maoni ya wahariri katika hoja moja inayoendelea.

Kila sehemu ya Mwanzo isipokuwa ya kwanza ina kichwa "Hii ni akaunti" (au *Hizi ni vizazi*; Kiebrania toledo). Kila moja ya sehemu za toledo zinaeleza historia ya ukoo. Katika kila kesi, kuzorota kwa ustawi kunafuatwa na kuongezeka kwa umakini kwenye mpango wa Mungu wa kubariki ulimwengu. Mpango huu ni msingi wa agano la Mungu na watu wake; kadri baraka inavyoendelea, agano linafanuliwa. Mwishoni mwa kitabu, msomaji yuko tayari kwa utimilifu wa ahadi.

Sehemu ya kwanza ([1:1-2:3](#)) haina kichwa cha toledo—ni simulizi la uumbaji "hapo mwanzo" ([1:1](#)). Kazi ya uumbaji imezungukwa na idhini na baraka za Mungu anapotekeleza mpango wake.

Sehemu inayofuata ([2:4-4:26](#)) inazingatia uumbaji wa maisha ya binadamu ([2:4-25](#)) na kufuatilia kile kilichotokea kwa uumbaji wa Mungu kwa sababu ya dhambi ya Adamu na Hawa ([3:1-13](#)), laana juu ya dhambi yao ([3:14-24](#)), na kuenea kwa dhambi kwa kizazi chao ([4:1-24](#)). Binadamu hawakfurahia tena pumziko la Mungu; badala yake, walihisi hatia na hofu. Kwa hiyo walimkimbia Mungu na kuendeleza ustaarabu uliojaa kiburi.

Kujitenga na Mungu kulisababisha mwelekeo wa chini wa maisha ya binadamu ([5:1-6:8](#)). Ukoo wa [5:1-32](#) unaanza kwa kukumbusha kwamba wanadamu waliumbwba kwa sura ya Mungu na walibarikiwa naye ([5:1-2](#)). Ukoo unapoendelea, kifo cha kila kizazi kinamkumbusha msomaji laana, huku Henoko akitoa mwangaza wa matumaini kwamba laana sio mwisho. Katika [6:1-8](#), tunajifunza kwamba Mungu alijuta kuwaumba wanadamu na akaamua kuihukumu dunia. Hata hivyo, Nohu alipata kibali cha Mungu na akatoa chanzo cha matumaini ([5:29](#); [6:8](#)).

Sehemu inayofuata ([6:9-9:29](#)) inasimulia laana ya hukumu kupitia gharika ikifuatiwa na baraka katika mwanzo mpya. Uumbaji ulifanywa upya, ukisafishwa kutokana na uovu wa kuchukiza uliokuwa umevamia na kuharibu jamii ya wanadamu.

Lakini idadi ya watu duniani ilipoongezeka na kuenea katika mataifa mbalimbali ([10:1-11:9](#)), watu walikuwa tena na nia ya kutotii. Kwa sababu ya uasi wao, Mungu aliwatawanya ili kuzuia uovu mkubwa zaidi ([11:1-9](#)).

Baada ya machafuko ya mataifa yaliyotawanyika, [11:10-26](#) inaleta umakini kwa Abramu, ambaye kupitia kwake, Mungu alichagua kuleta baraka kwa wote. Sehemu iliyobaki ya kitabu ([11:27-50:26](#)) inasimulia baraka za Mungu kwa Abramu na kizazi chake. Mungu kwanza alifanya agano na Abramu ([11:27-25:11](#)), akimuahidi taifa kubwa, ardhi, na jina. Kadri muda ulivyopita, Mungu alifanya masharti maalum ya agano kuwa wazi zaidi, na imani ya Abramu ikawa imara zaidi.

Katika kujadili kila kizazi, Mwanzo hutoa maelezo mafupi ya familia ambazo si mababu wa Israeli kabla ya kuelekea kwenye ukoo wa Israeli. Kwa mfano, baada ya kuripoti kwa ufupi kilichotokea kwa Ishmaeli ([25:12-18](#)), Mwanzo inafuatilia kwa undani kilichotokea kwa Isaka na familia yake ([25:19-35:29](#)). Vivyo hivyo, ukoo wa Esau (Edom) unashughulikiwa kwa ufupi ([36:1-37:1](#)) kabla ya sehemu ya mwisho ndefu, ambayo inahusu ukoo ulioteuliwa wa Yakobo mrithi ([37:2-50:26](#)).

Kwenye sehemu hii ya mwisho, Mwanzo inarekodi jinsi familia ya Yakobo inavyoishia Misri badala ya nchi ya Kanaani. Licha ya hali ya kusikitisha iliyosababisha wao kuwa Misri, Mungu bado alikuwa akifungua mpango wake kwa watu wa Israeli. Kitabu kinahitimishwa na ahadi ya Bwana kuja kuwaokoa watu wake kutoka Misri ([50:24-26](#)).

Uandishi

Kama vitabu vingi vya Biblia, mwandishi wa kitabu cha Mwanzo hajatajwa wazi. Wasomi wengi wamependekeza kwamba Torati (Mwanzo—Kumbukumbu la Torati) ni matokeo ya mchakato tata wa mageuzi ya kifasihi. Mtazamo unaotawala, unaoitwa *Nadharia ya Hati*, ni kwamba Mwanzo hadi Kumbukumbu la Torati ilikusanywa kutoka vyanzo mbalimbali. Nadharia hii inapendekeza kwamba Torati inatoka kwa vyanzo vinne: J ("Yahwist," kutoka "Yahweh"), E ("Elohist," kutoka "Elohim"), D* ("Kumbukumbu la Torati," kutoka Kumbukumbu la Torati), na P ("Kikuhanani"). Inadhaniwa kwamba vyanzo hivi viliandikwa na kukusanywa kati ya 850 Kabla ya Kristo (KK) na 445 KK, polepole vikichanganywa na kuhaririwa hadi wakati wa Ezra (400 KK).

Maandiko na mapokeo yote yanahuisha Torati na Mose, hata hivyo. Mose alielimishwa katika hekima yote ya Wamisri ([Matendo 7:22](#)), na alikuwa na ujuzi wa kifasihi kukusanya na kuhariri mapokeo na rekodi za Israeli na kuandika maandiko haya ya kitheolojia. Ushirika wake wa kipekee na Mungu ulimpa mwangaza wa kiroho, ufahamu, na msukumo aliouhitaji kumwongoza. Alikuwa na sababu nzuri ya kuandika kazi hii—kuipatia Israeli msingi wa kitheolojia na kihistoria kwa ajili ya Kutoka na agano huko Sinai, na kuanzisha taifa jipya kulingana na ahadi zilizotolewa kwa mababu zao.

Inawezekana kwamba Mose alihudumu kama chanzo kikuu cha nyenzo zilizonakiliwa katika Torati na kwamba marekebisho fulani ya uhariri yalifanywa baadaye (ikijumuisha rekodi ya kifo cha Mose, [Kumb 34](#)). Hata hivyo, Waisraeli walikubali Torati kama yenye mamlaka kamili ya Mose.

Muundo

Inatambulika sana kwamba vyanzo mbalimbali vilitumika katika kuandika Mwanzo (na maandiko mengine ya kihistoria katika Biblia kama vile Wafalme na Luka. Mwandishi alitumia makusanyo ya kumbukumbu za familia, mila za mdomo, akaunti za kale za matukio ya awali, na nasaba kuandika Mwanzo. Vyanzo hivyo vinaweza kuwa vilijumuishwa kama vilivyopokelewa, au mwandishi anaweza kuwa alibadilisha mtindo na maneno yao, akiviunganisha pamoja na nyenzo za ziada kwa madhumuni maalum ya kufuatilia misingi ya imani ya Waisraeli.

Mwanzo pia unajumuisha vifungu na maneno ambayo ni dhahiri ni maeleo ya baadaye ya wahariri. Sehemu zingine (kama orodha ya wafalme wa Edomu, [36:31-43](#)) zinaweza kuwa ziliongezwa wakati wa siku za mwanzo za ufalme. Hakuna mgongano kusema kwamba Mwanzo uliandikwa na Mose na kuongezwa na wahariri waliokuja baadaye ambao kazi yao iliongozwa na Roho Mtakatifu.

Tabia ya Fasihi

Mwanzo inajumuisha aina mbalimbali za fasihi. Mapendekezo kadhaa yamefanywa kuhusu asili ya nyenzo hizo.

Hadithi. Fasihi ya hadithi za kale inaeleza asili ya vitu kwa njia ya ishara kupitia matendo ya miungu na viumbe vya ajabu. Kwa watu wa kale, hadithi zilikuwa imani zilizofafanua maisha na uhalisia. Mifumo mizima ya shughuli za kidini iliundwa ili kuhakikisha kwamba nguvu za uzazi, maisha, na kifo zinaendelea mwaka baada ya mwaka. Baadhi ya taratibu hizi zilisababisha ukahaba wa kidini (tazama [Mwa 38:15, 21–22](#)).

Ingekuwa vigumu sana kuainisha nyenzo katika Mwanzo kama hadithi tu pamoja na hadithi nyingine za asili za dunia. Israeli ilikuwa na Mungu mmoja, sio umati. Taifa la Israeli ilikuwa na mwanzo, historia, na tumaini la baadaye. Walimwona Mungu, badala ya miungu na viumbe vingine vya kiajabu, kama mhusika mkuu duniani. Ibada yao haikuwa ya ulimwengu, ya kichawi, au ya ushirikina, bali ilikuwa ni uigaji wa ukombozi wao kutoka Misri na sherehe ya kuingilia kwa Mungu katika historia na matumaini yao katika ahadi zake.

Ikiwa Mwanzo inatumia vipengele vya lugha ya mitholojia, ni kuonyesha tofauti ya makusudi na dhana za kipagani na kuonyesha kwamba Bwana Mungu ni mkuu juu ya mawazo hayo. Kwa mfano, watu wengi wa kale waliabudu jua kama mungu, lakini katika Mwanzo jua linatumikia matakwa ya Muumba (1:14–18). Kitabu cha Mwanzo ni kaburi la hadithi za uongo na miungu iliyokufa.

Etiolojia. Baadhi ya wasomi wanaelezea simulizi za Mwanzo kama etiolojia, hadithi zinazofafanua sababu za ukweli wa kimaumbile au imani za jadi. Maana yake ni kwamba hadithi hizo zilitungwa kwa madhumuni ya maeleo na hazielezei matukio ya kihistoria. Kwa mfano, ikiwa mtu atasema kwamba hadithi ya Kaini na Habil ilitungwa ili kueleza kwa nini wachungaji na wakulima hawapatanii, simulizi hilo linapoteza uadilifu wake kama historia ya ukweli.

Vipengele vya etiolojia kwa hakika vinapatikana katika Mwanzo, kwani kitabu hiki kinatoa msingi na mantiki ya karibu kila kitu ambacho Israeli ingefanya baadaye. Kwa mfano, simulizi la uumbaji la [Mwanzo 2](#) linamalizika na ufanuzi, "Hii inaeleza kwa nini mwanamume humwacha baba yake na mama yake. ..." Tukio kama liliyotokea linaleza kwa nini ndoa ilifanyika jinsi

iliivyofanyika, lakini kusema kwamba hadithi inaeleza kitu ni tofauti kabisa na kusema kwamba hadithi ilitungwa ili kuelezea hilo. Hadithi za Mwanzo si hadithi za kubuniwa tu ili kuelezea mila na imani za baadaye.

Historia. Wataalamu wengi wanapinga kuzingatia Mwanzo kama historia, kwa sababu mbili za msingi: (1) Mwanzo inaeleza matukio kama yaliyosababishwa na Mungu, na kujumuishwa kwa mambo ya miujiza kunachukuliwa kama ushahidi kwamba nyenzo hiyo ni tafakari ya kidini na hivyo si ya kuaminika kihistoria; na (2) matukio katika Mwanzo hayawezi kuthibitishwa kutoka kwa vyanzo vya nje; hakuna rekodi yoyote inayothibitisha kwamba Abrahamu alikuwepo au kwamba historia yoyote ya familia yake iliteke.

Falsafa za kisasa za historia hajizumuishi mambo yasiyo ya kawaida kama maeleo ya matukio ya kihistoria, lakini hakuna sababu ya kufanya hivyo kiholela. Ikiwa Mungu yupo na anaweza kutenda, basi anaweza kuwa chanzo kikuu cha matukio yote ya kihistoria na chanzo cha moja kwa moja cha matukio maalum ya kihistoria. Waisraeli hawakuwa na mashaka na matukio yasiyo ya kawaida kama wakosoaji wa kisasa; walitambua matukio hayo kama Mungu akitenda kati yao kutimiza ahadi zilizorekodiwa katika Mwanzo.

Ni kweli kwamba hakuna ushahidi wa moja kwa moja wa mababu au matukio katika Mwanzo uliopatikana, lakini akiolojia inathibitisha uwezekano wa Mwanzo kwa kuonyesha kwamba hali ya kihistoria katika enzi hiyo (Shaba ya Kati I, 2000–1800 KK) inalingana kwa karibu na kile Mwanzo inaonyesha. Maeleo ya simulizi yana mantiki ya kikamilifu katika muktadha huo.

Tafsiri ya Theolojia. Mwanzo haukukusudiwa kuwa kumbukumbu ya maisha ya wazee wa ukoo, historia kwa ajili ya historia yenyewe, au wasifu kamili. Ni wazi kuwa ni tafsiri ya theolojia ya rekodi zilizochaguliwa za mababu wa taifa, lakini hii haidhuru ukweli wake wa kihistoria. Tafsiri za tukio zinaweza kutofautiana, lakini utoaji wa tafsiri ni ushahidi mzuri wa uhalisia wa matukio hayo. Mwandishi alisimulia matukio kwa njia yake mwenyewe, akijumuisha msisitizo maalum wa theolojia, lakini hiyo haimaanishi kuwa hadithi hizo zilitungwa.

Desturi. Kile kilichoandikwa ni desturi katika utunzaji wa heshima wa kipaji cha fasihi. Inawezekana kwamba Abramu alileta akaunti za awali na nasaba za familia kutoka Mesopotamia, na hadithi kuhusu familia ziliongezwa kwenye

mikusanyiko hii. Yosefu angeweza kuhifadhi kwa urahisi desturi zote, zilizoandikwa na za mdomo, huko Misri na kumbukumbu zake mwenyewe. Kisha, Musa angeweza kuandaan kazi hizo kwa kiasi kikubwa katika hali yao ya sasa huku akiongeza maoni yake ya uhariri, akifanya kazi chini ya uvuvio na mwongozo wa Mungu.

Fasihi ya Mafundisho. Kwa kuwa Mwanzo ni kitabu cha kwanza cha Pentateuki ("Torati" au Sheria), inaweza kuwa bora kukiweka katika kundi la "Fasihi ya Torati" (Torati ya Kiebrania , "mafundisho, sheria"). Mwanzo ni fasihi ya mafundisho inayoweka msingi wa Sheria. Inajumuisha tafsiri ya kiteolojia ya mila za kihistoria zinazounga mkono agano la Sinai. Hivyo inawaandaa wasomaji wake kupokea sheria ya Mungu na kujiunganisha na ahadi zilizofanywa kwa mababu zao. Mwanzo kwa hivyo ni kazi ya kipekee. Theolojia, historia, na mila zinakuja pamoja ili kuwaelekeza watu wa Mungu na kuwaandaa kwa baraka.

Maana na Ujumbe

Maswali muhimu zaidi ya Israeli yalijibowi na simulizi za Mwanzo. Maisha na kifo, umiliki wa nchi ya Kanaani, na jinsi Israeli ilivyoipata huko Misri vinaelezewa kama utendakazi wa Mungu katika historia. Israeli inaonyeshwa kuwa na sehemu muhimu katika mpango wa Mungu kwa ulimwengu. Mpango wake ulikuwa na mwanzo wakati wa uumbaji na utakuwa na mwisho wakati ahadi zitakapotimizwa kikamilifu.

Israeli, Watu Wateule. Mada kuu ya Mwanzo ni kwamba Mungu alifanya agano na Abrahamu na wazao wake. Aliahidi kuwafanya watu wake, warithi wa nchi ya Kanaani, na kuwafanya baraka kwa ulimwengu. Mwanzo uliipa Israeli msingi wa kiteolojia na kihistoria kwa ajili ya kuwepo kwake kama watu wateule wa Mungu.

Israeli inaweza kufuutilia ukoo wake hadi kwa baba wa ukoo Abrahamu na hatima yake kwa ahadi za Mungu ([12:1-3](#); [15:1-21](#); [17:1-8](#)). Kwa sababu ahadi ya taifa kuu ilikuwa muhimu, sehemu kubwa ya Mwanzo imejitolea kwa masuala ya kifamilia ya mababu na wake zao, wana wao na warithi wao, na haki zao za kuzaliwa na baraka. Rekodi inaonyesha jinsi Mungu alivyoipata na kulinda ukoo ulioiteuliwa kupitia mababu. Israeli hivyo ilijua kwamba ilikuwa imekuwa taifa kubwa iliyoahidiwa kwa Abrahamu. Hatima yao hakika haikuwa katika utumwa kwa Wamisri, bali katika Kanaani, ambako wangeishi kama taifa huru na kama watu wa Mungu aliye hai, na ambako wangeweza kueneza baraka za Mungu kwa watu wa ulimwengu.

Baraka na Laana. Ujumbe mzima wa Mwanzo unategemea dhana za baraka na laana. Baraka iliyoahidiwa ingewapa mababu kizazi kisichohesabika na kuwapa kizazi hicho nchi ya ahadi; baraka hiyo ingewapa umaarufu, kuwawezesha kustawi na kufanikiwa, na kuwateua kuwaleta wengine katika baraka za agano. Laana, wakati huo huo, ingewatenga, kuwanyima, na kuwanyang'anya watu baraka. Athari za laana zinahisiwa na jamii nzima kama kifo na maumivu na kama hukumu ya Mungu juu ya dunia.

Mada hizi zinaendelea katika Biblia. Manabii na makuhani walizungumza juu ya baraka kubwa zaidi katika siku zijazo na laana kubwa zaidi kwa wale wanaokataa zawadi ya wokovu ya Mungu na baraka zake. Biblia inawakumbusha watu wa

Mungu wasiwaogope wanadamu, bali wamche Mungu, ambaye ana uwezo wa kubariki na kulaani.

Wema na Mabaya. Katika Mwanzo, kile ambacho ni kizuri kinabarikiwa na Mungu: Kinazalisha, kuimarisha, kuhifadhi, na kuendana na maisha. Kile ambacho ni kibaya kinalaaniwa: Kinasababisha maumivu, kinapotosha kutoka kwa kile kilicho kizuri, na kinazuia au kuharibu maisha. Mwanzo unafuatilia mapambano ya kudumu kati ya wema na mabaya ambayo yanaashiria jamii yetu ya kibinadamu iliyoanguka. Mungu ataleta mema makubwa zaidi, atajenga imani ya watu wake, na hatimaye kushinda uovu wote (linganisha [Rum 8:28](#)).

Mpango wa Mungu. Mwanzo unaanza na dhana kwamba Mungu yupo na kwamba amejifunua kwa neno na matendo kwa mababu wa Israeli. Hajadili kuhusu uwepo wa Mungu; inaanza tu na Mungu na inaonyesha jinsi kila kitu kinavyowekwa sawa wakati Mungu mwenye enzi anapotekeleza mpango wake wa kuanzisha Israeli kama njia ya kurejesha baraka kwa ulimwengu mzima.

Utawala wa Mungu. Mwanzo ni utangulizi unaofaa kwa kuanzishwa kwa teokrasia, utawala wa Mungu juu ya viumbe vyote ambaeo ulipaswa kuanzishwa kuititia watu wake waliochaguliwa. Mwanzo unaweka ufunuo wa awali wa ukuu wa Mungu. Yeye ni Bwana wa ulimwengu ambaye atahamisha mbingu na dunia ili kutimiza mpango wake. Anatamani kuwabariki watu, lakini hatavumilia uasi na kutoamini. Ahadi zake ni kuu, na ana uwezo kamili wa kuzitimiza. Kushiriki katika mpango wake daima kumetaka imani, kwani bila imani haiwezekani kumpendeza ([Ebr 11:6](#)).